

<http://dx.doi.org/10.16926/j.2015.11.05>

Weronika JARMAK
Національної Академії наук України

Перекладацькі трансформації у перекладах поезій Т.Г. Шевченка сербською мовою

Анотація

У статті розглядається семантико-експресивний діапазон претеритальних форм дієслова в поетичному дискурсі Т. Шевченка. Особливо виразним потенційний спектр виражальних засобів українських грамем минулого часу, які мають складну природу й імпліцитно, а іноді й експліцитно органічно концентрують у своїй семантиці ознаки інших частин мови, стає в перекладі спорідненою сербською мовою. На відміну від української мови, остання належить до південнослов'янської підгрупи й на сучасному етапі демонструє значні відмінності від східнослов'янської парадигми претеритальних форм дієслова. Художній матеріал свідчить про те, що в перекладі найчастотнішим прийомом є морфологічна заміна українських грамем минулого часу іншими, часто-густо синтетичними претеритальними формами, характерними для сучасного стану сербської мови.

Ключові слова: претеритальні форми дієслова, художній переклад, перекладацькі трансформації, заміна, перерозподіл, додавання, опущення.

Інтерес до часу як однієї з основних онтологічних категорій буття й прагнення до його філософського осмислення був притаманний людству з давніх-давен. Одним з виявом такої зацікавленості є, зокрема, спроба майстрів слов'янського красного письменства експліцитно висловити категорію минулого часу через призму граматичних засобів позначення останнього в художньому дискурсі слов'янських мов, що належать до різних підгруп. В одному зі своїх творів видатний сербський і боснійський письменник М. Селімович зауважує: „Чи існує минуле, або ж сучасність захарашує його, неначе бур'ян? Або ж існує лише минуле, бо сучасності немає; й ми усвідомимо її лише, коли вона мине. Чи є в житті взагалі щось просте, що має рішення, чи все – заковика й таємниця?” (Selimović 2015).

Певна річ, претеритальні форми дієслів є далеко не єдиними вербальними й, відповідно, граматичними засобами реалізації семантики минулого часу, проте їхня питома вага в цьому випадку є досить високою. У відомій праці „Про мовну природу й мовний розвиток” академік А. Беліч наголошує: „...У природі, в реальному світі дієслово є несамостійним, оскільки воно ніколи не фігурує окремо від предмета. Це впливає з його природи і є його характерною ознакою: воно завжди перебуває у зв'язку з якимось предметом. ...Дієслівне значення дії або стану завжди позначає зміну одного моменту дії іншим... З цього можна зробити наступний висновок про дієслово: а) за своєю природою, означаючи постійну зміну моментів, коли відбувається дія, або станів, дієслово являє собою позачасовий дієприкметник...; б) коли актуалізується його (дієслівна – W. J.) іменникова природа, то вона впливає з його самостійного вживання в реченні й, відповідно, є вторинною” (Беліч 1959, 147; 149). Отже, як бачимо, дієслово має складну природу й імпліцитно, а іноді й експліцитно органічно концентрує в своїй семантиці ознаки інших частин мови. Ситуація стає ще цікавішою за рахунок тієї обставини, що в процесі історичного розвитку претеритальні системи дієслів споріднених слов'янських мов, які, однак, належать до різних підгруп, на сучасному етапі демонструють значні відмінності. У дослідженні ми дотримуватимемося широкого розуміння претерита – як граматичного „минулого часу в найзагальнішому сенсі, що охоплює усі різновиди дії (процесу), який передує моменту мовлення” (Ахманова 1969, 351).

Мета нашої розвідки – проаналізувати деякі види перекладацьких трансформацій при передачі грамем минулого часу в перекладах українського поетичного дискурсу сербською мовою. Академік Л.А. Булаховський підкреслював, що „більшість типологічних ознак, спільних для темпоральної системи дієслівної словозміни ... слов'янських мов, сягає індоєвропейської мови-основи, менше спільних рис успадковано з праслов'янської мови; зустрічаються також типологічні подібності, що виникли протягом періоду самостійного функціонування цих мов. Типологічні відмінності в темпоральних системах аналізованих слов'янських мов виникли в процесі діалектного членування праслов'янської мови й самостійного історичного розвитку кожної зі слов'янських мов” (Булаховський 1950, 197). За типологічним поділом темпоральних систем слов'янських мов професора Ю. С. Маслова, сербська мова належить до найцікавішого, на його думку, так званого „напіваористного” типу, а українська мова належить до північнослов'янських мов („безаористного” типу), де, на відміну від сербської, яка в цьому відношенні є значно архаїчнішою, відбулася значна редукція дієслівних форм минулого часу із загальною тенденцією переносу акценту на дієслівний вид (детальніше про це див.: Маслов 1984, 190–191).

Сучасна сербська літературна мова зберігає чотирьохелементну систему минулих часів: дві аналітичні форми (перфект і плюсквамперфект) та дві синтетичні (аорист і імперфект). Певна річ, що всі названі часові форми неоднаково функціонують у мові: в розмовній мові впадає в око „експансія” перфекта, доволі часто вживається аорист, набагато рідше – імперфект і плюсквамперфект. Природно, що кожна з форм минулого часу має свої особливості. Так, зокрема, як констатує академік М. Івич, імперфект повністю зник із мови засобів масової інформації (Ивић 1990); крім того, обидві синтетичні форми (аорист та імперфект) неоднаковою мірою представлені на ареалі поширення сербської літературної мови: у деяких діалектах вони зовсім не фігурують і витісняються аналітичними формами перфекта. Сербські лінгвісти акцентують на тому факті, що: „...в більшості штокавських діалектів і в літературній мові перфект став основним нарративним часом” (Mitrović 7). На противагу імперфекту, статус аориста як живої претеритальної форми в розмовній мові засвідчують сучасні авторитетні граматики сербської мови (див: Stanojčić, Popović 1992 385; Mrazović, Vukadinović 1990). Водночас сербська мова не належить до мов, для яких є характерною наявність певних правил узгодження часів.

Якщо йдеться про сербський літературний дискурс, то в ньому представлено всі чотири дієслівні форми минулого часу. Сучасна парадигма порівняльно-історичних і типологічних досліджень потребує нових підходів до проблем будови та функціонування мовних категорій, належної уваги до функціональних аспектів. У лінгвістиці прийнято вважати, що приблизно кожні двадцять п’ять років змінюється мовний стандарт. Класичні теоретичні настанови академіка А. Беліча про синтаксичний індикатив, релятив і модус, які були й залишаються теоретичними дороговказами, – нині потребують доповнень і подальшого розвитку й уточнення в контексті сучасного інтегративного підходу до вивчення мовних явищ. Зміни мовних стандартів, об’єктивні тенденції внутрішнього розвитку сербської мови, розвиток літературного процесу й, відповідно, поява нових літературних жанрів, – дають підстави для вагомих теоретичних узагальнень.

На противагу претеритальній системі сучасної сербської літературної мови, у системі претеритальних часів сучасної української мови, що репрезентує східнослов’янську підгрупу, сталися відчутні зміни: „Українська мова, проти найдавнішого слов’янського стану, підлягла дуже значним змінам у складі своїх дієслівних форм. Вона втратила з давніх синтетичних (суцільних) форми так званого „преходящого”, або імперфекта (минулого часу, що описує із значенням повторної дії або дії, яка тривала), та аориста (минулого часу, що описує із значенням виконання дії поза її відношенням до тривалості), і значення минулого набула

дієприкметникова частина давньої аналітичної (складної) форми перфекта (результативного теперішнього часу” (Булаховський 1977, 316). Авторитетні граматики роблять акцент на тому, що в „... сучасній українській літературній мові на зміну декільком формам минулого часу пришла „універсальна” форма, яка встановлює часову попередність дій, процесів та станів щодо моменту мовлення. Семантично й формально вона пов’язана з колишнім перфектом, однак, з огляду на втрату допоміжного дієслова і низку інших чинників, на сучасному етапі вважати її перфектом уже не можна. Однак, безумовно, латентний зв’язок із втраченими формами зберігається й дотепер” (Вихованець, Городенська 2004, 252–253), а основною аспектуально-часовою опозицією в цій галузі виступає „претерит доконаного виду, який може тлумачитися як своєрідний „глибинний” аорист, та претерит недоконаного виду („глибинний” імперфект)” (там само, 254; Загнітко 1996, 257–268; Mitrović 1996, 7).

Звісно, для аналізу різновидів трансформацій при перекладі з однієї слов’янської мови іншою ми не випадково обрали саме твори Великого Кобзаря. Адже за удаваною простотою й „прозорістю” картин, створених поетом, ховається напрочуд багатий і складний художній світ. Специфіку проблеми художнього перекладу варто шукати також у своєрідності організації поетичного тексту, характерними ознаками якого є ритм, рима, єдність та щільність віршового ряду, свого часу досліджувана Ю. Тиняновим. Відомо, зокрема, що щільність віршового ряду призводить до взаємодії та атракції граматичних одиниць (детальніше про це див. Скоробогатова 2015).

Певна річ, що процес пізнання менталітету одного слов’янського народу іншим часто-густо відбувається саме через призму художнього слова. Тому „...перекладна література як автономний культурний код може формувати уявлення про духовне життя народу, осмислювати його минуле й деякою мірою передбачити майбутнє. Від якості перекладених творів залежить, чи буде таке уявлення одноплановим, стереотипним або ж позбавленим обмежень будь-якої природи – ідеологічних національних, конфесійних” (Поповић 2007, 5). Продовжуючи свою думку, Л. Поповић, знаний лінгвіст й відомий перекладач українського поетичного дискурсу сербською мовою, акцентує увагу на тому, що „Шевченко є українським поетом, якого найбільше перекладали. Сербській літературній громадськості поезія Шевченка відома з 1868 року, коли у „Вілі” з’явився перший уривок з поеми „Неофіти”, зроблений Стояном Новаковичем. У 19 столітті його вірші також перекладали Владимир Ніколич, Джура Янкович, Окіца Глушчевич, Драгутин Іліч” (Поповић 2007, 152). Так, зокрема, до майстерного використання дієслівних форм минулого часу (доконаного й недоконаного виду) Т. Г. Шевченко вдається в поезії з промовистою назвою „Подражаніє сербському”: „**Наїхали** (тут і далі підкреслення наше

– W. J.) старости Й молодик за ними: Вони собі **пішли** в хату з батьком розмовляти; ... – Скажи, коню, до кого це Ви так довго **гнались**? – До якоїсь чорнобривки Всю ніч **майнували**” (Шевченко, 1956, 592). Майстерну інтерпретацію претеритальних форм українського дієслова знаходимо в сербському перекладі цієї поезії, виконаному Л. Симовичем: „**Доїздили** сватови, младожења с њима, у кућу **су отишли**, а бабо их прима. ...Кажи, коњу, коме **сте Журили** толико ? ...Лепотици веђа црних **јездисмо**, ко нико” (Шевченко 2006, 129).

Порівняльний аналіз дискурсів оригіналу й перекладу дає підстави безпосередньо підійти до розв’язання непересічної лінгвістичної проблеми, пов’язаної з передачею українських граем зі значенням минулого часу мовою, що належить до іншої підгрупи слов’янських мов і має, на перший погляд, значно репрезентативніший арсенал вербальних, тобто експліцитних засобів. Ми маємо змогу спостерігати широкий спектр ґрунтовних виявів морфологічних зміни у галузі претеритальних форм дієслова, до яких вдався перекладач: „*наїхали*” – „*доїздили*”; „*пішли*” – „*су отишли*”; „*гнались*” – „*сте журили*”; „*майнували*” – „*јездисмо*”. Отже, „врахувуючи те, що між природними мовами ніколи не може бути повного збігу на всіх мовних рівнях, лінгвістично орієнтована теорія перекладу на основі перекладацької практики заснувала систему „законних” переінакшувань, за допомогою яких у процесі перекладу в межах принципу функціональної еквівалентності й на основі ієрархізації складових оригінального тексту, вносяться різні зміни граматичної (морфологічної, лексичної і синтаксичної) структури. Такі переінакшування відомі під назвою *перекладацькі трансформації*, і найчастіше вони є виявом прагнення надолужити те, що з однієї мови іншою не можна перекласти буквально, й що необхідно певним чином надолужити в непрямий спосіб. ...У теорії, як правило, виділяють наступні види перекладацьких трансформацій: 1. *перерозподіл*; 2. *заміна*; 3. *додавання*; 4. *опущення*. Усі ці трансформації здебільшого є результатом мовно-граматичної реальності картини у співвідношенні між двома мовами...” (Сибінович 1990, 107–108). Удаючись до трансформацій, перекладач, однак, цілком послідовно зберігає „внутрішню логіку” іншомовної інтерпретації: замість українських форм минулого часу, утворених від дієслів доконаного виду, в перекладі також фігурують претеритальні форми (перфект без допоміжного дієслова; „універсальні” перфекти із допоміжним дієсловами; аорист), що здебільшого мають семантику завершеності дії. Тому й форму аориста в даному контексті аж ніяк не можна вважати випадковою, адже як відомо, аорист утворюється здебільшого від дієслів доконаного виду.

Заміна як одна з найчастотніших форм морфологічних перекладацьких трансформацій часто-густо сприймається в трохі іншому семантико-

-експресивному вимірі, як, наприклад, в перекладі уривку з поеми Т.Г. Шевченка „Причинна”. Автором цього перекладу є відомий сербський письменник-класик М. Глішич: „Не русалонька **блукає**: То дівчина ходить...” (Шевченко 1956, 3) – : „То русалька **не бејаше** Већ девојка млада...” (Шевченко 2006, 31). У цьому випадку в оригіналі взагалі фігурує теперішній час, тож у перекладі інтерпретатор удається до різновиду заміни, до виразної транспозиції часового значення дієслова у вигляді його переформатування, – тобто з переносом дії до площини минулого. Проте він не перериває цілком відчутного, органічного зв’язку дії з теперішнім часом, передаючи його через форму імперфекта, який, за спостереженнями лінгвістів, у свою чергу ніколи не втрачає свого генетичного зв’язку з теперішнім часом, адже, на відміну від аориста, він завжди утворюється виключно від дієслів недоконаного виду. Крім того, зв’язок імперфекта з теперішнім часом, як правило, експліцитно й імпліцитно простежується в межах мікроконтексту. Тому наступне спостереження професора М. Сибиновича, що має узагальнюючий характер, цілком справедливо можна екстраполювати й на переклад з української мови сербською, тобто в „зворотному напрямі”: „Заміна як форма перекладацьких трансформацій охоплює заміну слів, заміну частин мови, заміну морфологічних, а також синтаксичних форм. ...До заміни морфологічних форм належить також і переклад сербохорватських аориста й імперфекта перфектом у мовах, які аориста й імперфекта не мають...” (Сибинович 1990, 108–109).

Надзвичайно відповідальним моментом і справжнім випробуванням майстерності перекладача є інтерпретація форм минулого часу українського дієслова у складі стилістичних фігур, зокрема, поетичних рефренів. Адже переклад ліричного твору взагалі й твору, що рясніє стилістичними фігурами, зокрема, – „...до звичайних перекладацьких проблем додає ще низку нових. Як відомо, ліричний літературний спосіб вираження характеризується мисленнево-інтонаційним багатством, яке реалізується в короткому віршовому викладі. У принципі, такий виклад є багатозначним і афективним (емоційно забарвленим). Виразна образність і емоційність у межах ліричної лаконічності реалізується насамперед за допомогою специфічної композиції (певним способом „нанизуванням” мотивів) та особливій мовній організації. Через особливу *мовну організацію за значенням* утворюються стилістичні фігури..., різні види рим і різні форми ритмічної організації віршового викладу...” (Сибинович 90, 65–66). Саме такою поліфонічною з погляду поетики є поема Т. Шевченка „Причинна”: „Солом’яний дух, дух! Мене мати **породила**, Нехрещену **положила**” (Шевченко 1956, 5) – „Мати нас **је изродила** некрштене **сахранила**...” (Шевченко 2006, 34). З іншого боку, аналізуючи можливі види перекладацьких трансформацій, не можна знехтувати тим

фактом, що кожне авторське слово, а надто претеритальні форма дієслова як особливий „концентратор” смислу, являє собою, власне кажучи, особливий код, який читач має дешифрувати. Крім того, кожен перекладач, так само, як і автор, обирає не будь-який, а саме один, єдино правильний у контекстуальному сенсі код. Претеритальні форми дієслова як засоби когезії та когерентності дискурсу також є відображенням певного коду, за допомогою якого автор спілкується з читачем. Говорячи про принципову різницю між природними мовами й вторинними моленоючими системами художнього типу, Ю. М. Лотман наголошував на концептуальному значенні постулату Р. Якобсона про різницю між правилами граматичного синтезу (граматики мовця) й граматичного аналізу (граматики слухача): „Річ у тім, що той, хто сприймає текст, у багатьох випадках мусить через певний код дешифрувати повідомлення, а також визначити, якою „мовою” закодовано текст” (Лотман 1970, 35). Характерним прикладом вибору й використання такого художнього коду може слугувати переклад творів Т. Г. Шевченка з відомої поетичної антології, виданої в Сербії. Про рівень майстерності свідчить і обізнаність, і художній смак перекладача Луки Хайдуковича, який виявляється в тому, що в перекладі обрано найадекватніші претеритальні форми, що повторюються, довершено карбуючи й відображаючи ритмомелодійну структуру ориганалу: „**Утоптала** стежечку Через яр. Через гору, серденько, На базар. **Продавала** бублики Козакам, **Вторгувала**, серденько, П’ятака. Я два шаги, два шага **Пропила**, За копійку дударика **найняла**” (Хучи Дньепар широки 1999, 38) – „**Утабала** стазицу Кроз шевар, Преко брда, драгане, На пазар. **Продавала** ђевреке Козаку; Срце ми **се_смешило** Петаку; Четир’ гроша сиџана **Пропила**. А гајдаша последњим **Платила**” (там само, 39). Ужиті перекладачем форми перфекта без допоміжного дієслова (або так званого „неповного” перфекта) відзначаються в сучасній сербській літературній мові особливим стилістичним колоритом. Ця форма „здебільшого має відносну часову функцію... Неповним перфектом ... позначається таке явище, коли багато дій відбувалося або ж відбулося, проте низка явищ відбулася в минулому до даного, також минулого моменту, коли було помічено те, що констатується” (Стевановић 1967, 61).

Часто–густо латентні виражальні можливості українських дієслівних форм минулого часу найкраще розкриваються в перекладах сербською мовою, де, зокрема, як відповідник українських претеритальних форм фігурує *аорист*. В українській мові, для якої характерна значна редукція в галузі претеритальних форм, аорист давно вийшов з ужитку. У сучасній сербській літературній мові він також деякою мірою демонструє тенденцію до звуження сфери свого вживання, проте й досі має доволі велику питому вагу в художній літературі й у розмовному мовленні. „Сам факт, що аорист неоднаковою мірою вживається на території поширення нашої (сербської –

W. J.) літературної мови, свідчить про те, що йдеться про різні умови його існування.... Навіть і тоді, коли видовий елемент впливає на виражальну силу аориста і, незважаючи на те, що вид є окремою категорією, яку слід відокремити від часового значення, не можна сказати що виражальний заряд аориста не залежить від цієї складової. ...В усіх випадках, коли аорист уживається в оповіді замість перфекта, ми маємо справу зі стилістичним аористом. Його стилістична вага впливає з його перфективної значеннєвої ваги. ...Транспозиція значення аориста є джерелом його експресивності. Оповідь за допомогою аориста є імпресивнішою, ...ніж за допомогою перфекта, який окреслює лише часове поняття минулої дії. Аорист в оповіді виражає також і пережитість минулої дії "(Согас 1974, 63–64). Надзвичайно компактні й виразні зі стилістичного погляду форми аористів, утворені від дієслів доконаного виду, зустрічаємо, приміром, у сербських перекладах поезії Т. Шевченка „*Ой три шляхи широкі*” або поеми „*Причинна*”: „... **Не прийнялись** три ясени, **Тополя всихала, Повсихали** три явори, **Калина зов’яла**” (Хучи Дньепар широки 1999, 28) – „...**Не листаше** три ясена, **Яблан се осуши** **Усахнуше** три явора, **Калина се скруши**” (Хучи Дньепар широки 1999, 29); „...**Зареготались** нехрещені...**Гай обізвася**...” (Шевченко 1956, 5) – „**Скликташе се** некрштене... **Гай одjekну**...” (Шевченко 2006, 34). Той самий семантико-емотивний заряд притаманний і формам аориста в наступних зразках сербських перекладів поетичного дискурсу Кобзаря: „**Не китайкою покрились** Козацькі очі, **Не вимили** біле личко Слізонькі дівочі” (Шевченко 1956, 3) – „**Титаком се не покрише** Очи му козачке, **Бело лице не умише** Сузе девојачке” (Шевченко 2006, 32). Проте граничної „напруги” й максимальної художньої виразності форми аориста досягають, очевидно, у сербській інтерпретації сатиричної поеми Т. Шевченка „*Сон*”. Тут вони не випадково перетворюються на дієвий художній засіб динамізації й пожвавлення дискурсу пристрасної поетичної інвективи: „**Мов кошения, такий чудний. Я аж засміявся. Він і почув, та як зикне Я перелякався. Та й прокинувся...** Отаке-то **Приснилося** диво” (У инат ветровима 2002, 130) – „**Као неко маче чудно. Прснух** у смех сада. Ал он **чу**, па кад **рикну** Ја се **испрепадах**, Па **се тргох**... Ово чудо, Значи, само **снивах**” (там само, 133–134).

Таким чином, художній матеріал переконливо свідчить про те, що засоби компенсації українських грамем минулого часу з „універсальною” семантикою в перекладах поезії Т. Шевченка сербською мовою є доволі різноманітними. Здебільшого – це *заміна* українських морфологічних претеритальних форм іншими грамами минулого часу, що розвинулися в процесі історичної еволюції на ґрунті сербської мови, яку Ю. С. Маслов відносить до мов так званого „напіваористного” типу. При цьому треба неодмінно враховувати, що, перекладаючи поезію, інтерпретатор

є „скутим” не тільки особливостями, пов’язаними зі щільністю віршового ряду, із взаємодією та атракцією граматичних одиниць, з ритмом і римою. Він також повинен враховувати відсутність у мові перекладу (на відміну від української) слів спільнослов’янського походження із наголосом на останньому складі та наявність у сербській мові тонічного (або музичного) наголосу, який у майже незмінному вигляді зберігає своєрідність праслов’янської акцентуації. Якісний і кількісний склад арсеналу компенсаторних засобів при передачі українських графем минулого часу в перекладах поезії Т. Шевченка визначається необхідністю того, щоб семантико-експресивна „похибка” у сприйнятті контексту сербською мовою була мінімальною. Тому перекладачі, зокрема, активно використовують форми сербського *перфекта без допоміжного дієслова*, які відзначаються в сучасній сербській літературній мові особливим стилістичним колоритом за рахунок притаманної їм відносної часової функції та здатності описувати багато подій або цілу низку явищ, що відбулися. Водночас сербські форми перфекта без допоміжного дієслова як ніяк не можна вважати функціонально тотожними українським графемам минулого часу. Діапазон заміни як однієї з форм перекладацьких трансформацій суттєво розширюється й завдяки використанню в перекладах синтетичної форми *аориста*, залишки якого в українській мові простежуються нині лише в деяких галицьких діалектах: адже ця претеритальна форма не лише окреслює часове поняття минулої дії, а, як правило, має й виняткову здатність передавати особисту пережитість події мовцем.

Список літератури

- Ахманова О.С., 1969, *Словарь лингвистических терминов*, Москва.
Белић А., 1959, *О језичкој природи и језичком развјетку. Лингвистичка испитивања*, Београд.
Булаховський Л. А., 1977, *Вибрані праці в п’яти томах*, т. 2, Київ.
Булаховский Л.А., 1950, *Исторический комментарий к русскому литературному языку*, Киев.
Вихованець І.Р., Городенська К.Г., 2004, *Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови*, Київ.
Загнітко А.П., 1996, *Теоретична граматики української мови: Морфологія*, Донецьк.
Ивић М., 1990, *Једно поређење Вуковог језика са нашим данашњим књижевним језиком*, [в:] *О језику Вуковом и вуковском*, Нови Сад, с. 9–24.
Лотман Ю.М., 1970, *Структура художественного текста*, Москва.

- Маслов Ю.С., 1984, *Очерки по аспектологии*, Ленинград.
- Поповић Љ., 2007, *Фокусна перспектива украјинске књижевности*, Београд.
- Сибиновић М., 1990, *Нови оригинал. Увод у превођење*, Београд.
- Скоробогатова Е. А. *Принцип композиционалности Г. Фреге в стиховом ряду*,
http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mik_2011_14_7_50.pdf [по состоянию на 16.07.2015].
- Стевановић М., 1967, *Функције и значење глаголских времена*, Београд.
- Ћорас М., 1974, *Stilistika srpskohrvatskog jezika*, Београд.
- Mitrinović V., 1996, *Neka zapažanja o srpskohrvatskom aoristu kao prevodnom ekvivalentu poljskog opšteg preterita u narativnom tekstu*, [u:] *Zbornik, Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, № XXXIX/1, Novi Sad.
- Mrazović P., Vukadinović Z., 1990, *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Novi Sad – Sremski Karlovci.
- Selimović M. *Krug*, <http://www./mali-princ.tumblr.com/post/33721584400> [станом на 16.07.2015].
- Stanojčić Ž., Popović Lj., 1992, *Gramatika srpskoga jezika za I–IV razred srednje škole*, Београд – Нови Сад.

Перелік назв джерел

- У инат ветровима, 2002, *Антологія украјинске поезије : XVI–XX век*, Бања Лука – Српско Сарајево.
- Хучи Дњепар широки , 1999, Београд.
- Шевченко Т.Г., 1956, *Кобзар*, Київ.
- Шевченко Т.Г., 2006, *Кобзар*, Нови Сад – Петроварадин.

Transformations in Serbian Translations of Poems by T.H. Shevchenko

Summary

The article deals with a semantically expressive range of preterit verb forms in T. Shevchenko's poetic discourse. A potential spectrum of Ukrainian past tense grammemes as expression means of a complex nature and both implicitly and sometimes explicitly concentrating in an organic way in their semantics features of other parts of speech becomes particularly expressive in translation into Serbian, a cognate language. Unlike Ukrainian, it belongs to the South Slavonic branch and at present it demonstrates considerable differences from the East Slavonic preterit verb forms paradigm. Literary material testifies that the most frequently used device is morphological substitution of Ukrainian past tense grammemes by other, very often synthetic preterit forms, characteristic for the actual state of the Serbian language.

Keywords: preterit verb forms, literary translation, transformations in translation, substitution, redistribution, addition, omission.